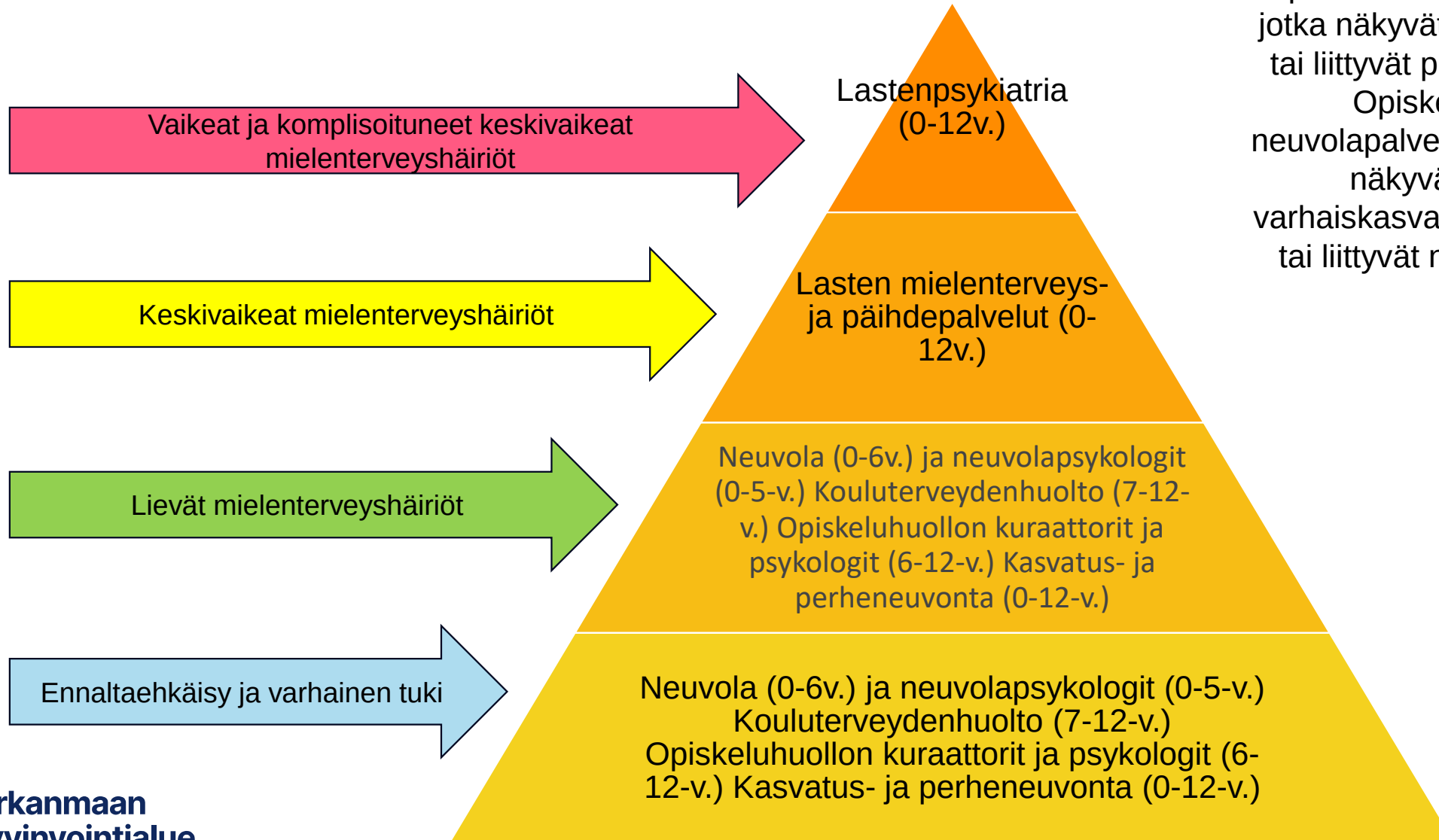

Lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden hoidon porrastus sekä konsultaatiokäytännöt

1.4.2025 alkaen

Lasten hoidon porrastus

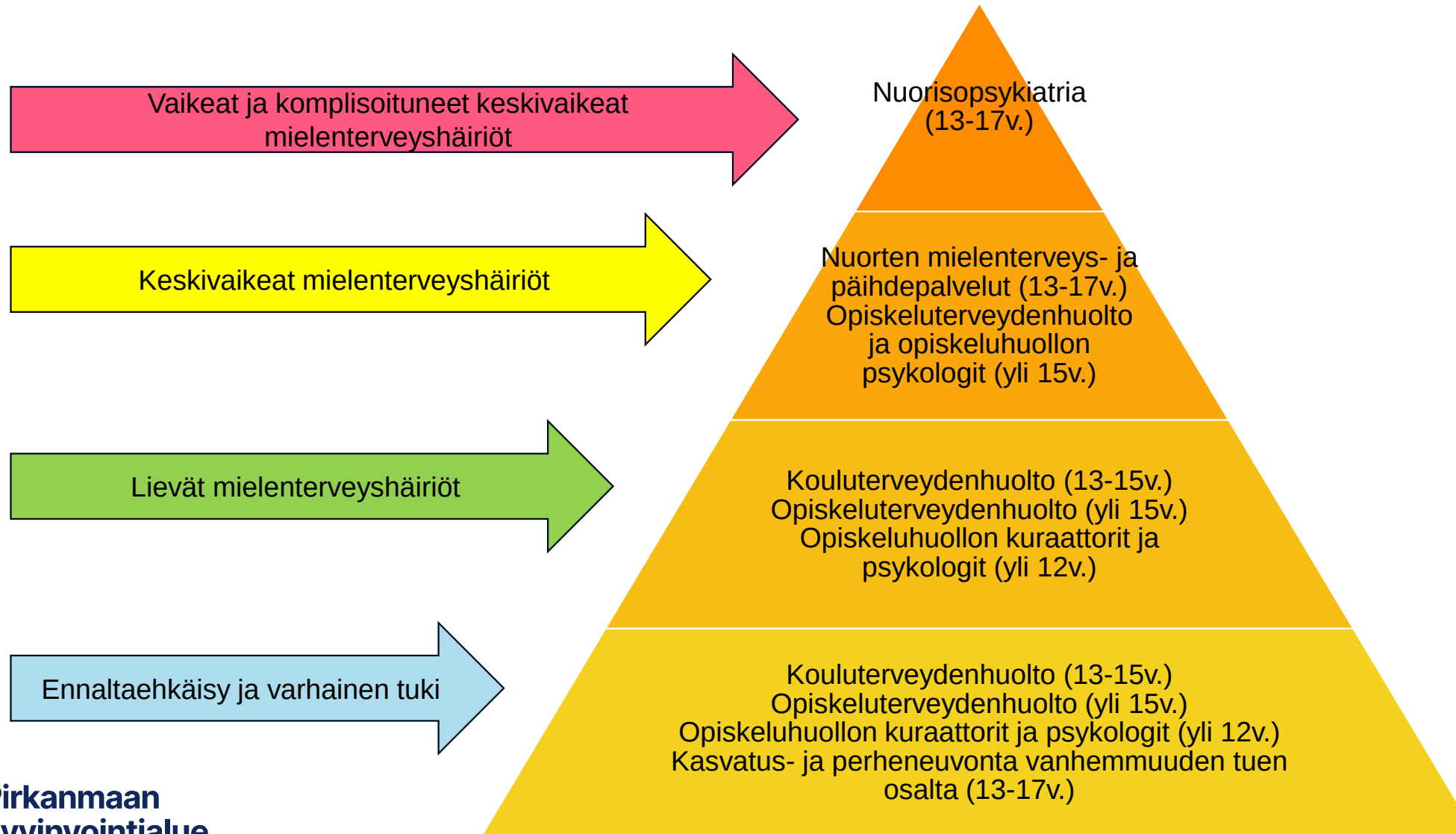
Huom. Kasvatus- ja perheneuvonnassa ongelmat, jotka näkyvät ensisijaisesti kotona tai liittyvät perheen tilanteeseen. Opiskeluhoollon ja neuvolapalveluissa ongelmat, jotka näkyvät ensisijaisesti varhaiskasvatuksessa tai koulussa tai liittyvät näihin ympäristöihin.

Lasten mielenterveysoireiden vaikeusastetaulukko

Vaikeusaste	Koti ja perheen voimavarat	Päiväkoti, koulu ja oppiminen	Kehitys ja toimintakyky	Ikätoverit ja vapaa-aika
Lievä	Vähäisiä tai enintään kohtalaisia vaikutuksia kotiin ja perhesuhteisiin. Perheen voimavarat useimmiten tavanomaiset tai lievästi heikentyneet.	Vähäisiä tai enintään kohtalaisia vaikutuksia päiväkodissa tai koulussa (esim. leikin tai oppimisen ongelmat, levottomuus, läksyjen tekemättä jättäminen, lievät tai kohtalaiset keskittymisongelmat, myöhästely)	-Kasvu ja kehitys ei vaarantunut -Haasteita esiintyy silloin tällöin ja/tai lyhytkestoisesti - Toimintakyky jonkin verran alentunut , lapsen arki pääosin sujuvaa -Terveystilanne haitta vähäistä	Vähäisiä vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin (esim. ajoittaiset ristiriidat, vetäytyminen, tai ajoittaiset leikin ongelmat)
Keskivaikea	Kohtalaisia vaikutuksia kotiin ja perhesuhteisiin (esim. aggressiivinen käytös, toistuvat riidat, vaikeus asettua aikuisen ohjaukseen, tavanomaista suurempi aikuisen valvonnan tarve) Perheen voimavarat useimmiten heikentyneet	Kohtalaisia ja/tai pitkäkestoisia vaikutuksia varhaiskasvatukseen tai koulunkäyntiin (esim. toistuvat poissaolot, lapselle tyyppillisten leikkitoimien tai oppimiskyvyn heikentyminen, lisääntynyt tarve yksilöllisille tukitoimille ja aikuisen valvonnan tarve)	-Normaali kasvu ja kehitys lievästi vaarantunut -Haasteita esiintyy toistuvasti - Toimintakyky alentunut (esim. ikä ja kehitystasosta poikkeavia ongelmia omatoimisuus- ja arkitaidoissa, nukkumisessa, syömisessä), vaikutukset arkeen kohtalaisia -Terveystilanne haitta enintään kohtalaista	Kohtalaisia vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin (esim. leikkitoimien puutteet, jatkuvat ristiriidat, vaikeus löytää kavereita)
Komplisoitunut keskivaikea	Pitkäkestoisia ja/tai merkittäviä vaikutuksia kotiin ja perhesuhteisiin (esim. perheen vuorovaikutussuhteiden vakavat ongelmat, lapsen jatkuva tarvitsevuus suhteessa vanhempaan, jatkuva aikuisen valvonnan tarve) Perheen voimavarat useimmiten heikentyneet selvästi.	Merkittäviä vaikutuksia varhaiskasvatukseen tai koulunkäyntiin (esim. lapsen tyyppillisen sosiaalisen kyvyn, leikin tai oppimiskyvyn huomattava heikkeneminen, pitkäaikaisesti jatkuvat poissaolot, tarve huomattavasti tavanomaista vankempiin yksilöllisiin tukitoimiin, jatkuva aikuisen valvonnan tarve)	-Normaali kasvu ja kehitys selvästi vaarantunut -Haasteita päivittäin tai jatkuvasti, ja haasteet näkyvät yleensä useassa kasvuympäristössä -Toimintakyky merkittävästi alentunut (esim. ikä- ja kehitystasosta huomattavasti poikkeavia ongelmia omatoimisuus- ja arkitaidoissa, nukkumisessa, syömisessä), vaikutukset arkeen huomattavia -Terveystilanne haitta merkittävää	Pitkäkestoisia ja/tai merkittäviä vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin (esim. merkittäviä ikätoverisuhteiden/ leikin vaikeuksia, ikätoverisuhteiden katkeaminen) Mielenterveyshäiriöön liittyvä vakava aggressiivinen käytös
Vaikea	Vakavia vaikutuksia kotiin ja perhesuhteisiin (esim. arjen pysähtyneisyys ja/tai keskittyminen lapsen turvaamiseen, lapsi on turvallisuushakka itselle, muille tai ympäristölle, keskeytymätön aikuisen valvonnan tarve) Perheen voimavarat useimmiten voimakkaasti heikentyneet tai loppuun käytetty.	Vakavia vaikutuksia varhaiskasvatukseen tai koulunkäyntiin (päiväkodin/ koulunkäynnin keskeytyminen/ estyminen tai taitojen niukka edistyminen, niin että lapsen kokonaiskehitys vaarantuu, keskeytymätön aikuisen valvonnan tarve)	-Normaali kasvu ja kehitys vakavasti vaarantunut tai estynyt -Mielenterveyden oireet vakavia ja vaikutukset näkyvät yleensä kaikissa kasvuympäristöissä -Lapsen toimintakyky romahtanut ja arjen ikä- ja kehitystasoinen toiminta estynyt -Terveystilanne haitta henkeä uhkaava, terveysvaara	Vakavia vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin (kykenemättömyys ikätoverisuhteisiin ja ikätasoiseen leikkiin/ toimintaan, eristäytyminen ikätoverisuhteista) Hallitsematon aggressiivinen käytös

Huom. Vaikeusasteen arvioinnissa tulee aina ottaa huomioon lapsen yksilöllinen tilanne kokonaisvaltaisesti ja suhteessa ikätasoon ja kasvuympäristöihin. Taulukkoa voidaan käyttää vaikeusasteen arvion tukena Pirkanmaan hoidon porrastuksen tulkinnaissa. Lapsen oireilun asettuminen yhdessä sarakkeessa vakavaan tai komplisoituneeseen keskivaikeaan ei tarkoita, että mielenterveyshäiriö on kokonaisuudessaan vakava tai komplisoitunut keskivaikea, vaan tilanne vaatii lapsen ja perheen tapaamiseen perustuvaa arviointia. Keskeisimmät arvioivat asiat vaikeusasteen määrittämisen kannalta ovat kehityksen eteneminen suotuisasti, toimintakyky sekä kasvuympäristöjen kyky tukea lasta. Muut osa-alueet täydentävät ja tukevat arviota. Mikäli lapsen lievä tai keskivaikea oireilu liittyy pääosin perheen heikentyneisiin voimavaroihin, ensisijaisesti on harkittava perheen ohjaamista muiden palveluiden piiriin (lapsiperheiden sosiaalipalvelut, lastensuojelu, aikuisten mielenterveys- ja päihdepalvelut).

Nuorten hoidon porrastus

Nuorten mielenterveysoireiden vaikeusastetaulukko

Vaikeusaste	Ikätoverit	Koti ja perhe	Koulu ja opiskelu	Terveys, toimintakyky ja kehitys	Itsetuhoisuus
Lievä	Vähäisiä vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin (esim. ajoittainen vetäytyminen)	Vähäisiä vaikutuksia kotiin ja perhesuhteisiin	Vähäisiä vaikutuksia koulunkäyntiin ja opiskeluun (esim. läksyjen tekemättä jättäminen, myöhästely)	-Toimintakyky jonkin verran alentunut Mielenterveydellisistä syistä aiheutuva terveydellinen haitta enintään vähäistä -Normaali kasvu ja kehitys ei vaarantunut	Ammattihenkilön arvioimana vähäinen itsemurhariski: -Kuolemanajatuksia (esim. haluaisin kuolla) -Itsemurha-ajatuksia, joissa ei itsemurha-aikomusta (esim. voisin tappaa itseni) -Lievä itsemurhaintentio (esim. aion mahdollisesti tappaa itseni)
Keskivaikea	Keskivaikea Kohtalaisia vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin (esim. jatkuvat ristiriidat vertaissuhteissa)	Kohtalaisia vaikutuksia kotiin ja perhesuhteisiin (esim. ikätasosta poikkeava tuen hakeminen kotoa)	Kohtalaisia vaikutuksia koulunkäyntiin ja opiskeluun (esim. satunnaiset poissaolot, suoritusmistasen lasku)	-Toimintakyky selvästi alentunut (esim. hygieniasta ja/tai syömisestä huolehtimisessa ajoittain haasteita) -Mielenterveydellisistä syistä aiheutuva terveydellinen haitta enintään kohtalaista -Normaali kasvu ja kehitys lievästi vaarantunut	Ammattihenkilön arvioimana vähäinen itsemurhariski: -Kuolemanajatuksia (esim. haluaisin kuolla) -Itsemurha-ajatuksia, joissa ei itsemurha-aikomusta (esim. voisin tappaa itseni) -Lievä itsemurhaintentio (esim. aion mahdollisesti tappaa itseni)
Komplisoitunut keskivaikea	- Merkittäviä vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin (esim. sosiaalisten suhteiden katkeaminen, eristäytyminen ikätovereista) - Mielenterveyshäiriöön selkeästi liittyvä vakava väkivaltaisuus tai sen uhka	Merkittäviä vaikutuksia kotiin ja perhesuhteisiin (esim. ikätasosta poikkeava tarvitsevuus vanhemmasta, jatkuvat ristiriidat kotona)	Merkittäviä vaikutuksia koulunkäyntiin ja opiskeluun (esim. toistuvat poissaolot, jatkuva alisuoriutuminen, opintojen viivästymisen riski)	-Toimintakyky pitkäkestoisesti merkittävästi alentunut (esim. kyky huolehtia hygieniasta ja/tai syömisestä vaihteleva) -Mielenterveydellisistä syistä aiheutuva terveydellinen haitta merkittävää -Normaali kasvu ja kehitys selvästi vaarantunut	Ammattihenkilön arvioimana kohonnut tai vakava itsemurhariski: -Vakava itsemurhaintentio tai itsemurhasuunnitelma (konkreettinen tekotapa, ajankohta suunniteltuna) -Itsemurhayritys/ yrityksiä -Pakottavat ja hallitsemattomat itsemurha-ajatukset, vaikka aktiivista yritystä ei vielä olisikaan ilmennyt
Vaikea	- Vakavia vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin (esim. kykenemättömyys muodostaa tai ylläpitää ikätasoisia suhteita, eristäytyminen kotiin) -Hallitsematon väkivaltaisuus tai vakava uhka siitä	Vakavia vaikutuksia kotiin ja perhesuhteisiin (esim. perheen lamaantuminen, jatkuva ikätasosta poikkeava riippuvuus vanhemmasta, suhteiden katkeaminen vanhempiin)	Vakavia vaikutuksia koulunkäyntiin ja opiskeluun (esim. luokalle jääminen, opintojen keskeytymisen riski, koulunkäynnin estyminen)	-Toimintakyvyn pitkäkestoinen lamaantuminen (esim. kyvyttömyys huolehtia hygieniasta tai/ja syömisestä) -Mielenterveydellisistä syistä aiheutuva terveydellinen haitta henkeä uhkaava -Normaali kasvu ja kehitys vakavasti vaarantunut	Ammattihenkilön arvioimana kohonnut tai vakava itsemurhariski: -Vakava itsemurhaintentio tai itsemurhasuunnitelma (konkreettinen tekotapa, ajankohta suunniteltuna) -Itsemurhayritys/ yrityksiä -Pakottavat ja hallitsemattomat itsemurha-ajatukset, vaikka aktiivista yritystä ei vielä olisikaan ilmennyt

Huom. Nuorilla vakavia häiriöitä ovat aina psykoosit, psykoottistasoiset läpilyönnit, psykoottistasoinen tai selvää voimakasta haittaa aiheuttava kaksisuuntaisen mielialahäiriön maaninen vaihe. Vaikeusasteen arvioinnissa tulee aina ottaa huomioon nuoren yksilöllinen tilanne kokonaisvaltaisesti ja suhteessa ikätasoon. Taulukkoa voidaan käyttää vaikeusasteen arvion tukena Pirkanmaan hoidon porrastuksen tulkinnassa. Nuoren oireilun asettuminen yhdessä sarakkeessa vakavaan tai komplisoituneeseen keskivaikeaan ei tarkoita, että nuorten mielenterveyshäiriö on kokonaisuudessaan vakava tai komplisoitunut keskivaikeaa vaan tilanne vaatii aina kokonaisvaltaista haastattelun perustuvaa arviointia. Keskeisimmät arvioivat asiat vaikeusasteen määrittämisen kannalta ovat terveys, toimintakyky, kehitys ja itsetuhoisuus. Muut osa-alueet täydentävät ja tukevat arviota

Nuorten riippuvuus- ja päihdehoidon porrastus

Vaikeiden mielenterveyshäiriöiden
liitännäisoireena ilmenevät päihdeja
riippuvuushäiriöt

Nuorisopsykiatria
(Tays)

Keskivaikeat riippuvuus- ja
päihdehäiriöt

Nuorten mielenterveys-
ja päihdepalvelut

Lievät riippuvuus- ja
päihdeongelmat

Opiskeluterveydenhuolto (yli 15-
vuotiaat), Opiskeluhuollon
psykologi- ja kuraattoripalvelut (13-
17 –vuotiaat), Sosiaali- ja
terveysasema (13-15 v.)

Ennaltaehkäisy ja
varhainen tuki

Kouluterveydenhuolto (13-15 –vuotiaat),
Opiskeluterveydenhuolto (yli 15-vuotiaat),
Opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelut
(13-17 –vuotiaat)

**Pirkanmaan
hyvinvointialue**

** Voi tapahtua eri sosiaali- ja
terveyspalveluiden välillä portaasta
riippumatta (esim. Varhaisen tuen
perheohjauksen ja nuorisopsykiatrian
välillä)

Yhteistyö on
välttämätöntä**

Lastensuojelun
sijaishuolto*

Lastensuojelun
avohuolto

Lapsiperheiden
sosiaalipalvelut

Varhaisen tuen perheohjaus

*Päihdehoitoon
erikoistuneissa
laitoksissa osittain
vaikeiden päihde- ja
riippuvuushäiriöiden
hoitoa

Nuorten päihdeoireiden vaikeusastetaulukko

Vaikeusaste	Ikätoverit	Koti ja perhe	Koulu ja opiskelu	Terveys, toimintakyky ja kehitys	Käyttäytymisen keskeyttäminen
Lievä Vähäinen haitta	Ikätasoiset normatiiviset sosiaaliset suhteet ovat ensisijaisia suhteessa riippuvuuskäyttäytymiseen	Enintään vähäistä haittaa perhesuhteisiin (esim. ajoittaiset ristiriidat perheessä)	Enintään vähäistä haittaa koulunkäyntiin ja opiskeluun (esim. Läksyjen tekemättä jättäminen, satunnaiset myöhästymiset ja poissaolot)	Korkeintaan vähäistä uni tai ruokarytmin häiriintymistä Korkeintaan vähäistä vaikutusta fyysiseen terveyteen Ikätasoiset valmiudet tunnesäätelyyn	Keskeyttäminen onnistuu.
Keskivaikea Merkittävä haitta	Ajoittain kielteisiä vaikutuksia ikätasoiisiin normatiivisiin sosiaalisiin suhteisiin (esim. ajoittainen vetäytyminen)	Merkittävää haittaa perhesuhteisiin (esim. säännölliset riidat perheessä) Peittely tai vähättely	Merkittävää haittaa Koulunkäyntiin ja opiskeluun (esim. toistuva myöhästely ja luvattomat koulupoissaolot, arvosanojen lasku)	Vuorokausirytmien häiriintyminen Merkittäviä vaikutuksia syömiseen ja fyysiseen terveyteen Kielteisiä tunteita vältellään ja säädellään riippuvuuskäyttäytymisellä	Keskeyttäminen on usein vaikeaa ja aiheuttaa ärtyneisyyttä/ahdistusta Vähentäminen toistuvasti haastavaa
Vaikea Vakava haitta	Ikätasoisien normatiivisten sosiaalisten suhteiden muodostaminen on estynyt tai ne katkeavat riippuvuuden seurauksena (mm. eristäytymiskäyttäytyminen)	Vakavat ristiriidat kotona liittyen riippuvuuskäyttäytymiseen Peittely tai vähättely	Vakavaa haittaa koulunkäyntiin ja opiskeluun (esim. Opintojen keskeytyminen)	Koko vuorokausirytmien kääntäminen Merkittäviä vaikutuksia syömiseen ja fyysiseen terveyteen Arkirutiinien ja askareiden estyminen Kielteisiä tunteita paetaan riippuvuuskäyttäytymiseen	Keskeyttäminen on vaikeaa tai mahdotonta ja aiheuttaa voimakasta ärtyneisyyttä/ahdistusta Vähentämisyritykset epäonnistuvat

Huom. Vaikeusasteen arvioinnissa tulee aina ottaa huomioon lapsen ja nuoren yksilöllinen tilanne kokonaisvaltaisesti ja suhteessa ikätasoon. Taulukkoa voidaan käyttää vaikeusasteen arvion tukena Pirkanmaan hoidon porrastuksen tulkinnassa. Pääsääntöisesti vaikea-asteisemmissä toiminnallisissa riippuvuuksissa on enemmän ja vakavampia samanaikaisia mielenterveys- ja päihdehäiriöitä kuin lievimmissä. Keskeisimmät arvioivat asiat vaikeusasteen määrittämisen kannalta ovat terveys, toimintakyky ja käyttäytymisen keskeyttäminen. Muut osa-alueet täydentävät ja tukevat arviota.

Nuorten toiminnallisten riippuvuusongelmien vaikeusastetaulukko

Vaikeusaste	Päihde	Useus	Määrä	Vaikutukset
Lievä	Vähäinen tai kohtalainen alkoholin käyttö	Pääasiassa yksittäisiä kokeiluja tai satunnaista käyttöä vähäisin haitoin	Pienet käyttömäärät Kohtalaiset käyttömäärät harvoin	Enintään vähäinen vaikutus toimintakykyyn, koulunkäyntiin, sosiaalisiin suhteisiin tai terveydentilaan
Keskivaikea Haitallinen käyttö	Runsas alkoholinkäyttö Laittomien huumeiden kokeilut ja satunnainen käyttö	Satunnaista käyttöä kohtalaisin tai vakavin haitoin Säännöllinen käyttö	Kohtalaiset tai suuret käyttömäärät	Kohtalainen vaikutus toimintakykyyn, koulunkäyntiin, sosiaalisiin suhteisiin tai terveydentilaan Vähäisiä tai kohtalaisia lieveilmiöitä (mm. koulupoissaolot)
Vaikea Riippuvuustasoinen käyttö	IV-huumeiden käyttö Sekakäyttö Laittomien huumeiden säännöllinen ja pitkäaikainen käyttö	Säännöllinen käyttö vakavin haitoin (esim. toistuvat intoksikaatiot)	Merkittävää haittaa aiheuttavat käyttömäärät	Merkittävä vaikutus toimintakykyyn, koulunkäyntiin, sosiaalisiin suhteisiin tai terveydentilaan (esim. koulunkäynnin estyminen, somaattisen terveyden vaarantuminen) Vakavia lieveilmiöitä (mm. käytön rahoittaminen rikollisella toiminnalla, toistuva itsensä vaarantaminen, antisosiaalinen aikuinen seura)

Huom. Lieväkin käyttö voi olla nuoruuden kehitystä merkittävästi vaikeuttava ja haittaava. Vaikeusasteen arvioinnissa tulee aina ottaa huomioon lapsen ja nuoren yksilöllinen tilanne kokonaisvaltaisesti ja suhteessa ikätasoon. Taulukkoa voidaan käyttää vaikeusasteen arvion tukena Pirkanmaan hoidon porrastuksen tulkinnessa. Pääsääntöisesti vaikea-asteisemmissä päihdeongelmissa on enemmän ja vakavampia samanaikaisia mielenterveys- ja riippuvuushäiriöitä kuin lievimissä.

Taulukko soveltuu heikommin nikotiinin käytön vaikeusasteen arviointiin ja vaatii enemmän tilannekohtaista riippuvuuden asteen ja haittojen arviointia. Alaikäisen useamman päihteen samanaikainen käyttö viittaa vaikeampaan päihdeongelmaan. Päihteiden indusoimat psykoosit kuuluvat vakaviin mielenterveydenhäiriöihin, kuten psykoosit yleensäkin.

